

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

Odd Skullerud og Trygve Sæther:
Vølneberg skole – et skolehus etter fastskolereformen 1860

Per Otto Asak:
Slekt på hver gard i nabolaget

Bokmelding:
Sørum bygdebok bind 3

Kristian Lieungh:
Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida Del 59: Sykling

Leif Antonsen:
Lindeberg Vel i 60 år (4)
Lindeberg velforening

Kaare Svarstad:
Rusleturen i Såkroken

Svein Sandnes: Henrik Wergeland og etablering av sogneselskaper

Lederens spalte

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

I det forrige nummeret av Sørum-Speilet oppfordret vi alle medlemmer av historielaget til å påvirke den kulturminneplanen som nå er ute på høring med frist 22. september. I denne lederen hadde jeg tenkt å oppfordre dere til å ta del i og gi innspill til den kommuneplanen som snart skal sendes ut på høring.

Et enstemmig vedtak i miljø- og utviklingsutvalget på deres møte 27. august har imidlertid fått meg til å gå en ny runde på den kulturminneplanen som ligger ute til høring, fortsatt med frist 22. september. Saken gjaldt søknad om riving av det gamle våningshuset på Fjuk Søndre i Blaker. Om dette huset heter det i utkastet til kulturminneplan: "På Fjuk Søndre bnr 3 er hovedbygningen antakelig fra 1700-tallet." **VK2**, som er den nest høyeste verneklasse. Videre heter det i begrunnelsen for vern: "Hovedbygningen på Fjuk Søndre bnr 3 er sannsynligvis fra 1700-tallet, ombygd i sveitserstil og godt bevart."

Enhver fornuftig reaksjon på et forslag om rivetillatelse på et hus fra 1700-tallet som i utkastet til kulturminneplan er gitt verneklasse **VK2**, er naturligvis et utsettelsesforslag. – La oss nå se dette kulturminnet i sammenheng med de andre i kommunen! Men nei, et *enstemmig* miljø- og utviklingsutvalg gir klar beskjed om hva de mener om kulturminneplanen: Drit i den! Riv søpla! La oss få et funksjonelt prefabrikkert våningshus i stedet!

At vedkommende som i dag eier eiendommen har sentrale tillitsverv i et politisk parti som sitter i posisjon i Sørum kommune har naturligvis intet med saken å gjøre. Men vedkommende burde etter vår oppfatning ha skamvett nok til å tilby historielaget å kunne sette opp dette unike kulturminnet til bevaring et annet sted i kommunen i stedet for å rasere det.

Så til kommuneplanen 2008-2020. Den ligger nå ute til høring til 31. oktober. Og selv om det er arealdelen som diskuteres mest offentlig, er planen en fullstendig strategiplan for de neste 12 åra. Og den tegner samtidig et spennende framtidsbilde av Sørum om 30 år. Vi oppfordrer historielagets medlemmer til å sette seg inn i planen og gi sine oppfatninger til kjenne.

Artikler nr. 5 – 2008 – 14. årgang

Vølneberg skole – et skolehus etter fastskolereformen i 1860

Norsk Institutt for Kulturminneforskning har med støtte fra Stiftelsen UNI satt i gang et arbeid for å registrere og samle inn informasjon om de mange skolehus som ble bygget etter fastskolereformen i 1860. Odd Skullerud og Trygve Sæther har på vegne av Blaker og Sørums historielag levert inn denne rapporten om hvordan Vølneberg gamle skole er blitt tatt vare på.

Vølneberg skole var blant åtte skoler som Sørums kommune tok i bruk fra nyttår 1864. Skolen inneholdt skolestue, kammers, kjøkken, stue og to rom i annen etasje. Uthusene var: låve, vedskjul med doer, fjøs med fire bås plasser, grise- og hønehus og stabbur.

Vølneberg skole åpnet med 60 elever fordelt på to klasser med skoletid 24 uker i året. Fra 1890 ble skolen tre-delt. De første ti årene delte Vølneberg og Fosserud kretser lærer, som ikke bodde på Vølneberg skole. Gulbrand Kristiansen, som var lærer ved Vølneberg skole fra 1874 til 1904, hadde fra 1857 garden Søstua Egner og bodde med familien der. Gulbrand Kristiansen kom fra Refsum skole, som nå er revet. Han hadde begynt som omgangsskolelærer i 1857. Etter at skoleloven av 1860 forlangte fastskoler og seminarutdannede lærere, tok han utdanning ved Asker seminar,

Jorda som var tillagt skolen, 16 mål, skulle også drives. Inntil 1904 ble leiligheten på skolen leid ut til brukere av skolejorda. Mons Grøsvik kom som ny lærer til Vølneberg skole i 1904, og han flyttet med familie inn i lærerleiligheten. Grøsvik forflyttet seg etter to år til Sørvald skole. Etterfølgeren, Syver N. Lohne, var i noen år lærer ved Vølneberg skole, og bodde der med familie i lærerleiligheten.

Plan av 1910-11

En plan av 1910-11 for skoleordningen i Sørums la opp til bygging av nye skolehus i flere av kretsene, Vølneberg innbefattet. Nye Vølneberg skole kom i 1923 på samme skolested, idet tilleggsjord var innkjøpt til

tomt for den. Den nye skolen fikk tre klasserom, lærerleilighet og leilighet for vaktmester. Hele den gamle skolen ble lærerleilighet. Lærer Viking Trå, som kom til Vølneberg krets i 1916, ble boende i Vølneberg skole til i 1939, så lenge han var lærer i kretsen. Vølneberg skolekrets ble i 1957 sentralisert til Sørums skolekrets.

Vølneberg gamle skole ble gjennom mange år videre brukt som bolig. I korrespondansen mellom tilsynsnevnda for Vølneberg skole og Sørums kommune fra november/desember 1978 framgikk det at Vølneberg gamle skole var i dårlig forfatning. Sørums kommune hadde da lenge brukt huset som sosialbolig, innredningen fra skoletiden var endret. 11. desember 1978 sendte tilsynsnevnda for Vølneberg skole, som bestod av Fay Eggum, Roar Fjellhaug og Trygve Sæther, et brev til Sørums kommune. Der heter det at skolen er i dårlig forfatning, men at tilsynsnevnda ikke ønsker at det tidligere skolehuset skal selges. ”Siden dette er et av de eldste skolehus i Sørums som kommunen eier, ønsker vi at det blir tilbudt Blaker og Sørums historielag som en del av et fremtidig bygdetun.”

På henvendelsen fra Sørums kommune sa Blaker og Sørums historielag seg straks interessert i tilstanden til Vølneberg gamle skole. Sammen med en representant fra fylkeskonservatoren i Akershus og Sørums kommunes tilsynsnevnd for Vølneberg skole, arrangerte Blaker og Sørums historielag befaring på den gamle skolen 25. april 1979. Historielaget med Trond Kaare Westby som leder hadde saken oppe på sitt styremøte 8. mai 1979, og på grunnlag av befarrings-rapporten fra fylkeskonservatoren av 2. mai, ble det fattet følgende vedtak: ”Blaker og Sørums historielag finner den gamle Vølneberg skole så interessant at vi vil gå sterkt inn for å bevare denne.” Historielaget anmodet samtidig om at det ikke ble gjort ytterligere endringer på huset i forbindelse med bruken som sosialbolig.

Historielaget overtar skolen

I brev av 3. februar 1984 fra Sørums kommunen ble Blaker og Sørums historielag meddelt at Vølneberg gamle skole var fraflyttet. Historielaget holdt sitt årsmøte på Vølneberg nye skole fra 1923 den 27. mars 1984. Her ble det valgt en arbeidskomité for restaurering og rehabilitering av Vølneberg gamle skole: Trygve Sæther, Benny Wølneberg, Kåre Johansen Bøhler, Ole Flaen og Roar Fjellhaug. Alle var hjemme-hørende i Vølneberg skolekrets. Vølneberg-komiteén ble straks benevnt. Komiteén konstituerte seg med Trygve Sæther som leder og Benny Wølneberg som sekretær. Årsmøtedeltakene foretok en befaring av Vølneberg gamle skole.

Vølnebergkomiteén hadde med bestyrer for Forbundsmuséet i Akershus, Liv Hilde Boe, til befaring 7. mai 1984 for å lage en plan for rehabilitering av Vølneberg gamle skole. Det ble bestemt at skolen først skulle avfotografes, og så få en arbeidsplan for restaureringen. Den ble laget av konsulent Knut Audum, Nesoddtangen. I planen inngikk først og fremst at mye arbeid kunne utføres på dugnad. Det gjaldt rydding og fjerning av alt som ikke var originalt fra skoletiden, men også mye av restaureringsarbeidet som snekring, muring, maling, skifte av taksten m.m. Dugnaden begynte 18. august 1984 og pågikk i første omgang hver sommer til og med 1989. På dugnads-samlingene var det bra fram møte, flest fra Vølneberg krets, men også fra hele virkeområdet til Blaker og Sørums historielag var det folk med. Vølneberg-komiteéns medlemmer stilte opp med traktorer og lastebiler for å ta all transport av materialer og med utstyr for å legge ny drenering. Sosialt samvær var en trivselsfaktor ved dugnads-sammenkomstene. At det var rikelig med mat og drikke sto Benny Wølneberg og Aslaug Lieungh for.

I 1985 fikk Blaker og Sørums historielag kjøpt Vølneberg gamle skole av Sørums kommunen for en symbolsk pris av 100 kroner.

Dugnader og store utlegg

Innkjøp av materialer og innleie av faglig arbeidshjelp til restaureringen krevde straks en økonomisk tilrettelegging. Første tilskudd var kr. 13.000,- som Sørums kulturstyret i 1984 hadde til verneverdige tiltak. Senere under restaureringen har det år om annet kommet nye tilskudd fra Sørums kommunen. Blaker og Sørums historielag satte inn av egne midler mellom 50.000 og 60.000 kroner årlig fra 1984. En av beboerne i Vølneberg krets, Aslaug Egner, gav i 1987 kr. 5.000,- til historielaget for bruk på Vølneberg gamle skole.

Blaker og Sørums historielags leder tiltrådte Vølnebergkomiteén, og lederen i Vølnebergkomiteén Trygve Sæther møtte på historielagets styremøter. I 1987 var det lederskifte i historielaget. Trond Kaare Westby ble etterfulgt av Dag Winding-Sørensen. I 1989 var det nytt lederskifte. Da tok Leif Mathisen over. De tre historielagslederne var mye med i dugnadene. Av andre styremedlemmer som gjorde en særlig stor dugnadsinnsats kan framheves Kristian Lieungh og Kjell Huseby. Også i ledertiden til Dag Nordsveen 1994-97 og Svein Sandnes 1998-2008 har Blaker og Sørums historielag hatt rehabiliteringen av Vølneberg gamle skole som en av toppsakene.

I 1989/90 ble det anskaffet mye utstyr til skolestua. Gammelt kateter, 13 doble- og 1 enkeltpult ble reparert av snekker og etterpå skrappt og malt. Skolestua og inngangspartiet i Vølneberg gamle skole hadde fått preg som før 1923 til den 26. august 1990, da eldre som hadde vært elever der var invitert til å sette seg i skolepulten igjen. Fra nær og fjern kom 16 som hadde vært elever. Den eldste elev var Erland Aasgaard på 92 år. Ellers kom mange for å se hva som til da var kommet ut av fornyelsesarbeidet. En riktig festdag i fint sommervær ble det.

I 1990-årene fortsatte arbeidet med å skaffe utstyr til skolestua og en fullstendig oppussing og møblering av de øvrige rommene i skolehuset.

Den kulturelle skolesekken

I februar 2000 var det første skolebesøket på Vølneberg gamle skole, da 1A fra Sørumsand skole med lærer Kari Tveit Mjønerud kom. I desember samme år var det fordelt på 7 dager besøk av 170 elever fra Sørumsand skole ledsaget av lærere. Trygve Sæther og Leif Mathisen tok imot og fortalte om skole for 80 år siden.

I skolestua var det blitt 14 dobbelte og 2 enkelte pulter, vendbar tavle, kateter overført fra Vølneberg skole fra 1923, og fra andre gamle skoler i kommunen var det gitt karter og plansjer i ruller til å feste i taket og trekke ned for undervisningen. Et brukbart mindre orgel var også kommet. Skolestua hadde tidlig fått en stor rundbrennerovn til oppvarming vinterstid.

I det nye årtusen hadde Vølneberg skole mange besøk av foreninger og skoler. 20. mars 2001 hadde Vølnebergkomitéen og historielaget møte med besøk av styrer ved Pedagogisk forskningsinstitutt Knut Tveit, som fortalte om overgangen fra omgangsskole til kretsskoler. Hans konklusjon var at kretsskolene på fast sted betydde stor framgang for skoleverket.

Fra 2005 ble skolebesøkene formalisert slik at alle 4-klasingene ved grunnskolen i Sørumsand – Fjuk, Haugtun, Sørumsand, Sørumsand, Vesterskaun og Frogner samt den interkommunale spesialskolen Skåningsrud – møter på Vølneberg en dag hver på forsommeren, totalt fem dager.

At elevene under besøket på Vølneberg også kunne oppleve hvordan våronna ble gjort på hver skole i Sørumsand og Blaker mens det fortsatt var et lite jordbruk for læreren. Det startet med at Blaker og Sørumsand historielag på initiativ av Trygve Sæther i 2002 fikk leid et uthus av Vølneberg vel for 25 år. Uthuset ble satt i stand, taket ble reparert, og det ble samlet landbruksredskaper fra jordbruket med hesten som drivkraft.

Det er Kjersti Østanes Eggum som i denne perioden har vært leder av Den kulturelle skolesekken i Sørumsand. I styret i Blaker og Sørumsand historielag er det Jorunn Hattrem som er ansvarlig for skole-

prosjektene. Til skoledagene på Vølneberg er det mange som trekkes inn for å ta del i undervisningen av elevene. De to pensjonerte lærerne Harald Aasdalen og Kjell Rømsås har skolestua som sitt spesialområde. I første del av skoledagen underviser de i lesning, skriving og historie som i gamle dager. Skrivingen skjer med penn og blekk, noe elevene i dag aldri har prøvd før. Nedfelt står blekkhuset støtt på pulten. Penneskafet av tre har ei hylse for feste av pennesplitten av stål. Hvert dypp av spissen av pennesplitten i blekkhuset gir mange ord på papiret.

I annen del av skoledagen tas også skolebygningen fra 1923 i bruk til undervisningen, for der har Vølneberg Vevring sine arbeidsstuer. Vevringen har fra 2005 undervist i veving, og har nå i 2008 også tatt opp undervisning i karding og spinning av ull. Undervisere er Helene Dahl, Grete Egner, Haldis Eid, Kristine Goplen, Anne Berit Hammer, Gerd Hovind, Marit Kveseth, Inger Lieung, Marit Lund, Ragnhild Semb, Beret Svarstad, Evelyn Sørbråten, Jofrid Torkildsen, Solveig Tveit, Brit Wølneberg, Giske Aalling og Anna Aas.

I siste del av den fem-timers skoledagen får elevene være med på en liten våronn på utearealet. Fra historielaget stiller jord- og skogbrukerfarne Trygve Sæther og Odd Roar Stenby. Hesten, Stjernetora, som Stenby har med, spennes i skoklen for hardtinnharva. Elevene kan byttes på å holde med i styret på harva når Stenby kjører. På ferdigharvet teig sår Trygve Sæther for hånd fra sålaup. Han er da barhodet, så elevene kan se at en såmann for hundre år siden hadde en andektig holdning når såkornet skulle i jorda.

Så kan det ses på kjøretøyer og redskaper som ble brukt i jord- og skogbruk før bilen og traktoren kom hesten til hjelp som trekraft. Det viser seg at skole på gamlemåten, veving, spinning og jordbruk drevet som for hundre år siden fungerer fint sammen.

Trygve Sæther og Odd Skallerud

Slekt på hver gard i nabolaget

Per Otto Asak er blitt pensjonist, og derfor mer opptatt enn noensinne. Men han har likevel lovet Sørums-Speilet en serie med barndomsminner. Ikke for å ta opp konkurransen med Kristian Lieungh, men for å gi oss et blikk inn i livet på Myrvold i Yssihagan.

Min bestefar Martin Asak, født 1874 - død 1962, fortalte at vi hadde skyldfolk på mange gårder i østbygda Frogner (det vil si grannelagene langs Gauteidvegen og Ausengrenda). Mest fortalte han om sine barne- og ungdomsminner fra Torgenrud i Skedsmo og Atlungstad på Toten. Men her skal jeg nevne det jeg husker han fortalte om skyldfolk i Frogner.

Først nevnte han skyldskapen til brødrene Karl Hansen Skrøiver, gardbruker på Skrøiver, og Laurits Hansen Yssen, gardbruker på Norgarn Yssi. Karl Skrøiver var jo også kjent som ordfører i Sørums under første verdenskrig. De er sønner til Hans Dagfinnsen og Berte Larsdatter Skrøiver, født Hertenberg Sagen. Berte var søster til bestefars mor. Bestefar var derfor søskenbarn til Laurits Yssen og Karl Skrøiver.

Bestefar var også søskenbarn til Magnus Ausen på Leirud. Han ble oftere nevnt som svoger fordi Magnus var gift med Trine, født Ramstad, Nittedal, som var søster til bestemor Emilie. Faren til Magnus var Ole Hertenberg Sagen, født 1842, som ei tid brukte "mellomstua" Ausen og tok slektsnavnet Ausen.

Bestefar fortalte også at de var skyldt til folka på Hval i Frogner. Han kjente godt bonden på Hval. Han hette Laurits Hval. De var jo jevngamle, Laurits var født i 1875. Han døde 1945, så jeg kan ikke huske han, men bestefar fortalte mye om Laurits Hval og søstera Emma, men jeg kan ikke huske noe av det som ble sagt, dessverre. Det eneste jeg husker om Hval er at "der hadde tiden stått stille". Søskenparet Emma og Laurits levde et stille og tilbaketrukket liv. Emma overlevde Laurits med noen år. Som skolegutt passerte jeg Hval på den tre

kilometer lange skoleveien fra Frogner til Ausengrenda. Den store og gamle hovedbygningen så øde ut, og jeg så nesten aldri noen lys i vinduene fra dette huset. Det virket litt skremmende på meg. Det var det siste stedet jeg passerte på hjemveien, før jeg måtte krysse den "skumle" Hvalsdalen. Jeg var berget da jeg kom opp på den andre siden av dalen, Yssitoppen, der familien Heder bodde.

Jeg var mest interessert i bestefars prat om slekt, og det er det jeg husker best. Skyldskapen blir at Martin Asak og Laurits Hval var tremenninger. Faren til Laurits hette Erik Hval, og han var søskenbarn til Martins mor Maren, født Hertenberg Sagen. Eriks mor Anne og Marens mor Marte var søsken og de kom fra Norgarn Ausen.

På Opsahl hadde bestefar broren sin, Lars Asak, gift med Helga, født Ramstad, og på Ausen-"Flaen" hadde bestefar søstera Martha, gift med Hjalmar Ausen. Sønnen Hans Ausen, født 1930, kunne fortelle at han var sammen med moren sin på besøk hos skyldfolka på Hval. Det han husker fra dette besøket, var at inne i det store gamle huset var det et stort gammeldags kjøkken.

Per Otto Asak

Reguleringsplan for sorenskrivergården

Det kom som en overraskelse på Sørums kommune at Riksantikvaren i brev av 30. mai 2008 mente planforslaget var i strid med nasjonale kulturminneinteresser, og varslet at det kunne være aktuelt å gjøre innsigelser mot planen. Det var bygging så nær gravhaugen på gnr. 46, bnr. 12 som var årsak til Riksantikvarens inngripen.

24. juni ble det foretatt en befaring på området med representanter for Riksantikvaren og Akershus fylke. Utbyggeren la da fram et revidert situasjonskart, der boligene var trukket tilbake fra gravhaugen. På dette grunnlag anbefalte både Riksantikvaren og den regionale kulturvernmyndighet planen.

Red.

Bokmelding:

Ei utrolig skattkiste med litt for lite stoff om kulturlivet

Sørum kommune fortjener stor anerkjennelse for utgivelsen av et storverk som Sørum bygdebok i fire bind. Tre av bindene er allerede utgitt: bind 1 i 2003, bind 2 i 2005 og bind 3 i 2007. Det er bind 3 som her skal omtales, og dette bindet omfatter tettstedet Sørumsand og grendene rundt.

Jeg har i hele mitt yrkesaktive liv arbeidet med norsk utdanningshistorie, og har i forbindelse med dette arbeidet gått gjennom praktisk talt alt som finnes av by- og bygdebøker i Norge. Og jeg kan trygt si at det er ikke mange kommuner i vårt land som kan måle seg med de bygdebøkene Sørum nå har fått. De er skattekister som kan, og bør, åpnes på ny og på ny, både av de som er innfødte sørumsokninger og av oss som er innflyttere. Selv tilhører jeg den siste kategorien (jeg flyttet fra Oslo til Sørumsand i 1970), og ved å bla i og lese deler av de tre bindene har jeg for første gang blitt noenlunde kjent med kommunen. Siden jeg bor på Sørumsand er det tredje bindet av størst interesse for min del.

Bind 3 har flere kvaliteter. Det bygger på et omfattende kildemateriale, og bruken av både de skriftlige og muntlige kildene gir et solid inntrykk. Boka er videre både velstrukturert og velskrevet. Den har en generell innledning før omtalen av den enkelte gård og husstand. Jeg kommer her til å konsentrere meg om den generelle delen.

Historikken er interessant, den viser viktige trekk ved bygdas utvikling fra de eldste tider fram til i dag. Utviklingen av bosetting og folketall har fått spesielt bred plass. Også næringslivet er fylldig beskrevet, særlig trelastnæringen og industribedriftene, men også forretninger, post- og bankvesen. Naturlig nok er Sørumsand Verksted viet spesiell oppmerksomhet. Kulturlivet, med unntak av skolen, er derimot skuffende lavt prioritert. Mens næringslivet har blitt tilgodesett med ca 37 sider, har skolen fått 2 sider mens resten av kulturlivet er plassert

under overskriften ”Kaféer, kiosker, hotell, forsamlingslokaler” med i alt 4 sider. Beskrivelsen av kulturlivet avgrenser seg til omtale av bygninger, særlig Festiviteten og Bedehuset/ Misjonshuset, og en kort beretning av Åsmund Huser om kulturtilbudet for ungene før og nå. Denne lave prioriteringen av kulturlivet i bygda er desto mer merkelig da det er kulturutvalget i kommunen som har vært styringsgruppe for utgivelsen av boka. Sørumsand har et rikt foreningsliv for både barn og voksne som burde vært gitt plass.

Det som imponerer meg aller mest med bygdeboka er likevel bildematerialet. Et kinesisk ordtak sier at et bilde forteller mer enn tusen ord, og det blir klart stadfestet her. Det må ligge et kjempearbeid bak innsamlingen av alle de bildene som vises. Den forespørselen som på forhånd gikk ut til alle husstandene om å sende inn bilder må ha gitt svært god respons. Presentasjonen av bildene er også framifrå. Ved å ta med både eldre og nyere bilder illustreres utviklinga på en god og anskuelig måte. De nyeste bildene gjør oss også godt kjent med bygda slik den framstår i dag.

Det er all grunn til å gratulere både de som står bak utgivelsen og bygdefolket med bind 3 av Sørum bygdebok. Den bør ikke settes bort i ei bokhylle, men plasseres lett tilgjengelig for hyppig bruk. Ikke minst viktig er det at barn og unge motiveres til å lese om hjembygda, slik den er nå og slik den har vært tidligere.

Knut Tveit

Sørum bygdebok
Bosettings- og næringshistorie
Bind 3 – Sanden – Sørumsand
Redaktør og forfatter: Jan Erik Horgen
Sørum kommune 2007
688 sider i stort format
Kr. 850,- (kr.700,- for abonnenter på serien)

Har du ennå ikke skaffet deg abonnement på Sørum bygdebok? Fjerde bind, som omfatter Vesterskaun-området vil komme våren 2010. Kontakt Helge Hoel på tlf. 901 18 624.

Lindeberg vel – aktiv i 60 år (4)

Da Lindeberg Vel i 1996 markerte sitt 50-års-jubileum, ble det nedsatt en komité for å finne ut mest mulig om stedets liv og historie. Leif Antonsen har arbeidet videre med dette materialet, og i fjor kom heftet "Lindeberg Vel – for ditt nærmiljø!" ut. Med forfatterens og Lindeberg Vels tillatelse gjengir vi i Sørums-Speilet det meste av innholdet i heftet gjennom seks artikler.

Vellets første tid

Lindeberg Vel ble stiftet 27. oktober 1946 etter initiativ av Olaf Fagerbach. På stiftelsesmøtet hadde det møtt fram hele 20 personer. Dette viser hvor stort engasjementet må ha vært, i betraktning av at det på denne tiden bare var 18-20 aktuelle husstander i området.

Det første styret bestod av følgende personer:

Formann: Kåre F. Frantzen

Varaformann: Agdis Fagerbach

Kasserer: Svend Heskestad

Sekretær: Odd Daae

Øvrige styremedlemmer: Berthe Nilsen, Berthe Moe, Hans Bjordal.

Varamedlemmer: Mary Langseth, Reidar Andersen, Jens Moe.

En viktig grunn til stiftelsen av Vellet var misnøyen med de lokale veiene, som nærmest var å regne som dårlige kjerreveier. Disse var private, og alt vedlikehold måtte gjøres på dugnad av stedets oppsittere.

I §7 i Vellets første lover heter det: *"Styret har rett til å innkalle til pliktarbeid når det gjelder oppgaver som foreningen har påtatt seg å utføre."*

En god dugnadsånd var nødvendig, da alle henvendelser til Sørums kommune om overtagelse og vedlikehold av lokale veier syntes forgjeves. Selv om kommunen etter hvert bidro noe med tilskudd til vedlikehold av private veier, var det stadig oppsitterne som måtte gjøre jobben.

Om vinteren var det snørydding. Strekningen Trondheimsveien – Lindeberg – Ulverud måtte ryddes på dugnad. Det ble satt opp liste over pliktige oppsittere. De

som ikke hadde hest, måtte få andre til å kjøre for seg mot betaling.

Vannverksaken

En annen viktig sak som opptok Vellet i den første tiden var vannforsyningen, da stedet så sent som i 1947 ikke hadde tilgang til drikkevann fra offentlig vannverk. Det ble foretatt iherdige henvendelser til den kommunale vannverkskomitéen, men responsen var dårlig. Som protest vurderte velstyret mulighetene for å bygge eget privat vannverk. Flere prosjekter ble drøftet, blant annet med vann fra Vilbergåsen, Ullensaker og Lundertjern.

I 1948 ble det foretatt kostnads-overslag, og lånemuligheter ble undersøkt. Vellet fikk tilsagn fra Ullensaker Sparebank på kr. 30.000, Men ambisjonene sto nok ikke i forhold til hva et lite lokalsamfunn kunne makte. Innlagt vann ble det derfor ikke på Lindeberg før i 1953, da stedet ble tilknyttet Østre Frogner Vannverk. Dette var i drift til ut i 1980-årene. Lindeberg ble da tilknyttet Nedre Romerike Vannverk.

Trafikksikring

I slutten av 1950-årene ble den gamle Lindebergveien erstattet med ny fylkesvei fra Trondheimsveien, med undergang under jernbanen, og med tilknytning til Arteid og Kløfta.

Dette var et betydelig kommunikasjonsmessig framskritt, og en forutsetning for utbyggingen av det nye boligområdet på vestsiden av jernbanen, som kom i gang i begynnelsen av 1960-årene. Det foreligger sparsomt med dokumentasjon fra denne tiden, da Vellet åpenbart var inne i en langvarig dødperiode.

Tilflyttingen av unge familier bidro til at barnetallet økte kraftig, og det kom etter hvert mange barn i skolepliktig alder.

Da virksomheten i Vellet i slutten av 1960-tallet tok seg opp igjen, kom arbeidet i stor grad til å dreie seg om trafikksikkerhet. En viktig sak i den forbindelse var skoleveien til Frogner.

Der veien fra det nye boligfeltet (i dag Seljeveien) munner ut i Lindebergveien,

hadde det oppstått et meget uoversiktlig kryss. I 1969 tok Lindeberg Vel saken opp med kommuneingeniøren, med anmodning om tiltak for å bedre sikten i krysset. Dette ble innledningen til en lang ”prosedyre” mellom Vellet og Sørums kommuner.

For å bedre sikten ville det ha vært nødvendig å planere med hjørnetomta mot Lindebergveien, men det ble aldri oppnådd enighet mellom grunneieren og kommunen om hvordan dette skulle gjøres. Saken trakk derfor ut i langdrag, og først i 1972 ble det funnet en løsning ved at utkjøringen fra boligveien ble flyttet ca. 13 meter mot øst.

En oppmerksom iakttagelse vil legge merke til at krysset Seljeveien – Lindebergveien – Farexveien er ”skjevt” – noe som skyldes den foretatte forskyvningen i 1972. Spor etter den gamle traséen er fortsatt synlig.

Samme år ble det også vedtatt å opparbeide busslommer på Lindebergveien, noe som av hensyn til skolebusstrafikken lenge hadde vært et krav fra Vellet.

En annen viktig veisak var utbedringen av Lindebergveien i den farlige svingen nedenfor krysset med Moengveien. Lindebergveien er fylkesvei, og arbeidet ble utført av Vegkontoret i Akershus i 1973.

Høsten 1973 foregikk også omleggingen av riksvei 171. Dette førte til farlig anleggstrafikk på skoleveien til Frogner. Dette fremskyndet kravet om gang/sykkelvei på strekningen Lindeberg – Frogner.

Gang/sykkelveien langs Trondheimsveien var bare delvis opparbeidet i 1976. I 1977 var det flere alvorlige trafikkulykker på denne strekningen. Dette fikk Sørums skolestyre til å rette en henstilling til kommunestyret om å sette fortgang i forlengelsen av gang/sykkelveien langs Trondheimsveien, samt langs Lindebergveien. Det skulle imidlertid gå nesten 10 år før gang/sykkelveien langs Lindebergveien ble fullført. Dette skjedde ikke før i 1986.

En annen sak som også bør nevnes i forbindelse med trafikkforholdene på Lindeberg, er bussholdeplassen ved Trondheimsveien. Her ble kravet om leskur

tatt opp med veimyndighetene allerede i 1955. Siden har denne saken gått som en ”føljetong” gjennom praktisk talt samtlige styrer helt fram til 1997, da det endelig ble satt opp leskur for sørgående trafikk.

Veibelysning

Veibelysning var ikke beregnet inn i grunnlagsinvesteringene for det nye boligfeltet. Kommunen anså utbygging av veibelysning som en oppgave for velforeninger, og ga i begynnelsen ingen annen støtte enn å betale for strømforbruket etter at anleggene var kommet i drift.

Lindeberg Vel søkte likevel om en bevilgning på kr. 13.410 til veily i Lindebergveien. (Etter en pris innhentet hos Skedsmo & Sørums Elektrisitetsforsyning A/S.) Søknaden ble avslått med begrunnelse av at det på budsjettet for 1960 ikke var avsatt noe til veibelysning. Vellet ga seg imidlertid ikke, og søkte isteden om kommunal garanti for det samme beløpet. Dette førte heller ikke frem, da Vellet ikke kunne gi gode nok garantier for renter og avdrag.

Samtidig ble det tatt initiativ til veily innenfor selve boligområdet. Siden det ikke var noen støtte å få, ble det på ekstraordinær generalforsamling i 1970 vedtatt å bygge anlegget ved hjelp av egeninnsats og selvfinansiering. Selvfinansieringen besto av lån pluss egenandeler og lotteri, mens alt manuelt arbeid ble utført på dugnad.

I 1977 ble det tatt et nytt initiativ med hensyn til lyset i Lindebergveien. Det forelå nå et gunstig tilbud fra E-verket på 8 lampepunkter på eksisterende stolper.

Samme år gjorde formannskapet et prinsippvedtak om å engasjere seg økonomisk ved utbygging av veily langs innfartsveiene i kommunens tettbebyggelse ved å gi en garanti overfor velforeningene.

Endelig i 1978, etter 9 år, kunne lyset i Lindebergveien realiseres ved lån i Sørums Sparebank. Lånet ble etter hvert nedbetalt med kommunale bidrag til renter og avdrag.

Så sent som i 1982 manglet det imidlertid fortsatt lys på gang/sykkelveien

langs Trondheimsveien på strekningen Mokryssset-Lindebergveien. Frogner og Lindeberg Velforeninger gikk sammen om utbyggingen. Dette anlegget ble på samme måten som med lyset i Lindebergveien, finansiert med kommunegarantert lån fra Sørums Sparebank.

Veivedlikehold

Fast dekke var tidligere heller ikke regnet inn i kommunens grunnlagsinvesteringer for nye boligfelt. De fleste boligveiene i området er derfor opprinnelig anlagt som grusveier. Å sørge for permanente dekker i boligveier bør etter allmenn oppfatning være en kommunal oppgave, men asfaltering av boligveier har aldri vært høyt prioritert i Sørums kommune. I 1989 ble det imidlertid åpnet for at kommunen kunne dekke 40% av kostnadene ved asfaltering.

Ettersom økonomien i Lindeberg Vel i de senere år har vært relativt god, har Vellet ved flere anledninger kunnet dele de resterende 60% med oppsitterne, slik at disse har sluppet med 30%. Dette har bidratt betydelig til å redusere andelen av grusveier i området. I den senere tid har Sørums kommune for øvrig hevet sitt bidrag til asfaltering av kommunale boligveier fra 40% til 60% med tilsvarende fordeling 20/20 mellom Vellet og oppsitterne.

Friområde/idrettsaktiviteter/lekeplasser

I oktober 1968 mottok Vellet en innbydelse fra daværende ordfører Eriksen til en samtale om utnyttelse av det kommunale friområdet på Lindeberg. Dette resulterte i befaring, hvor det ble enighet om at bakkene vest for Jeksla, nord for den gamle Lindebergveien, naturlig pekte seg ut som friareale for Lindeberg. Området, som var dårlig egnet som byggefelt, kunne med fordel anvendes til vintersportsaktiviteter. Dette resulterte i at idrettskonsulenten for Akershus ble ”koblet inn” i planleggingen. Uavhengig av dette hadde Vellet alt i 1969 planene klare for en lekeplass inne på byggefeltet. Forslag til utforming av lekeplassen ble utarbeidet av hagekonsulenten i Akershus. Kommunen sto for planering og

grunnarbeid, mens det øvrige arbeidet med beplantning og montering av lekeapparater ble utført på dugnad av Vellets medlemmer.

Videreføringen av de øvrige planene for friområdet gikk imidlertid tregt, da det oppsto komplikasjoner i forholdet til kommunen.

I følge en reguleringsplan fra 1967 for utbygging av området vest for Jeksla var det området som Lindeberg Vel hadde utsett som utgangspunkt for vinteraktiviteter, bundet opp til boligtomter. Dette hadde inntil da vært ukjent for Vellet. Dette dreide seg opprinnelig om seks tomter, men for å få realisert Vellets planer, var det i alle fall nødvendig å få frigjort to av tomtene. I første omgang var formannskapet imot dette, men etter sterkt påtrykk fra Vellet ble det i oktober 1970 endelig vedtatt å stille de nevnte tomter til Vellets disposisjon.

I 1971 hadde en friarealkomiteé, bestående av tre personer, utarbeidet detaljerte planer for utnyttelsen av det tilgjengelige området, hvorav hoppbakke og slalombakke ble gitt første prioritet. Det sier litt om Vellets økonomi på denne tiden, da det i første omgang ikke fantes penger til tegninger av skianleggene. Saken trakk også i langdrag ved trenering fra kommunens side, under påskudd av mangelfull planlegging.

I mellomtiden var Frogner Idrettslag blitt koblet inn i planene, og det ble etter hvert ny fart i sakene. I 1975 forelå det rapport fra friarealskomiteéen hvor det fremgikk at felleskomiteéen Frogner Idrettslag/Lindeberg Vel ved dugnad hadde klart å skaffe til veie kr. 7.826,-. Dette kom i tillegg til et tilskudd fra Sørums kommune på kr. 15.000,-.

Skiløperen Ingolf Mork hadde utarbeidet en disposisjonsplan for området, og planene for skibakkene var nærmest klare. I samarbeid med Frogner Idrettslag forelå det også nå planer om lysløype i forbindelse med skianleggene. Det var fra før en lysløype nord for Frogner. Planen var i første omgang å flytte en del av denne til Lindeberg, for etter hvert å bygge denne ut

til en større enhet. Det var skigruppa i Frogner Idrettslag som sto for dette.

I 1980 ble lysløypa bygget ut og forlenget opp mot trykkeriet. Den ble videre lagt i en sløyfe rundt en tidligere anlagt ballplass mellom Moengveien og trykkeriet, slik at denne kunne belyses fra løypa. Siden er lysløypa blitt forlenget sydover og knyttet sammen med lysløypa på Frogner.

Med dugnad og offentlig støtte ble friarealplanene etter hvert realisert. Skibakkene fikk ”minilift”, og i mange vintre var det livlig aktivitet i bakkene.

Kombinasjonen av snøfattige vintre og lav tilvekst av barn og ungdom i distriktet, har i de senere år ført til liten interesse for lokale vinteraktiviteter, og skianleggene står i dag og forfaller. Med tanke på den store innsats og dugnadsvilje som er lagt ned, er det synd å konstatere dette.

Den store ballplassen vest for Moengveien kom aldri ordentlig i bruk. Den er fra tid til annen blitt vurdert opprustet, men dette er ikke blitt funnet regnings-svarende, og plassen er i dag et overgrodd villniss.

Gardermobanen

I 1990-årene er det byggingen av Gardermobanen som har preget stedet. Framføringen av den nye traséen førte til store inngrep i landskapet, og mange eiendommer ble rasert.

Lindeberg Vel gikk fra første stund inn for å motvirke skadevirkningene av utbyggingen så mye som mulig. De sittende velstyrer hadde en hektisk tid med intens møtevirksomhet med utbyggerne og kommunen. Under fasen for gjennomføringen av traséen på Lindeberg, oppnådde Vellets leder å komme med i Gardermobanens prosjektgruppe, og etter press fra Vellet ble traséen gjennom Lindeberg senket to meter i forhold til de opprinnelige planer.

Det ble også en heftig diskusjon om valget av trasé. Befolkningen på Frogner og Lindeberg ønsket en helhetlig og samordnet jernbaneløsning med en ny felles lokalstasjon mellom Frogner og Lindeberg.

Forslaget ble støttet av daværende ordfører Hans Marius Johnsen, men ble ikke tatt til følge av Gardermobanen.

Til tross for store ord og løfter fra utbyggernes side, har opprydding og etterarbeid etter Vellets syn, ikke vært tilfredsstillende. En storstilet landskapsplan ble lagt fram. I ettertid må en vel dessverre konstatere at mye av denne har blitt stående på papiret.

Lindeberg Vel lyktes imidlertid, med god hjelp fra tidligere ordfører Ivar Ekeberg, å forhandle fram et betydelig sluttvederlag fra NSB Gardermobanen. Disse pengene er avsatt til bruk til stedets beste.

Leif Antonsen

Utkast kommuneplan 2008-20

I det utkastet til kommuneplan som administrasjonen i Sørums kommun har sendt ut på høring sommeren 2008, heter det om området Frogner og Lindeberg:

”Frogner og Lindeberg ligger langs hovedbanen med et par kilometers avstand mellom stoppestedene. E6-aksen er attraktiv for nærings- og boligutvikling. En sammenbygging av de to tettstedene vil gi et kraftfullt senter, og det foreslås å legge til rette for dette. Jernbaneverket lager nå en plan for Frogner stasjon, hvor det blir vurdert flere alternativer for å få etablert et kryssingsspor. Flytting av stasjonen kan bli aktuelt. Mye av utviklingen i Frogner hviler på denne premissen, og forslaget til arealbruk mellom tettstedene er derfor relativt åpent. Området gir rom for ny ungdomsskole og annen offentlig infrastruktur. Planlegging av utviklingen i områdene mellom tettstedene kan først igangsettes når jernbanesituasjonen er avklart.”

Planutkastet foreslår omdisponert 362 dekar av Mo fra LNF-område til annet byggeområde og en utvidelse av Hvalområdet med 62 dekar fra LNF til annet byggeområde. Vi oppfordrer historielagets medlemmer til å skaffe seg utkastet til kommuneplan og gi innspill til ”sitt” område.

Red.

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida

Del 59: Sykling

I 1921 eller 22 fikk min eldste søster en ny ”Selby” damesyssel. Sykkelen hadde bomullsnett på begge sider av bakhjulet for å hindre at kjoler eller skjørt skulle komme inn i eikene. Den gang var det jo utenkelig, for ikke å si uanstendig for en dame å bruke langbukser. Sykkelen hadde kjedekasse da som nå. Ved siden av brems i baknavet, var det en håndbrems på styret som virket på en gummi-kloss som ble klemt ned mot slitebanen på forhjulet. Når en klemte på et håndtak på styret, virket dette på ei stålstang som klemte gummiklossen ned. Det bremsset nok litt, og slet i hvert fall hardt på dekket, så den bremsen ble lite brukt. Sykkelen kostet 300 kroner og var mørklakkert med gule striper, men hadde verken lykt eller bagasjebrett. Ei solid lita lærveske for redskap og lappesaker fulgte med, og var festet til ramma under setet. Syklene den gang var solide, og dermed ble de også ganske tunge.

Fra før jeg begynte på skolen hadde jeg en svært enkel doning med tre hjul, og den var i høy grad hjemmelaget. Den bestod av en trelem som i bakkant lå på en firkant oppå en aksel hvor det var festet to barnevognhjul. Foran var lemme forsterket med en bordbit på tvers, og der var det et hull for et rundteljet trestykke som nederst endte i en gaffel. En aksel som var laget av ei kort jernstang, gikk gjennom den og på den akselen hadde jeg plassert solid trehjul. I den øvre enden av trestykket, eller rattstammen, hadde jeg festet et tverrtre til å styre med. Disse sakene, som var meget primitive, hadde jeg laget selv. Dette var liksom min første ”bil” som jeg fikk til å trille. Og når jeg kjørte ut over alléen, kunne den gå ganske fort.

Da jeg var 8-9 år gammel, begynte jeg å bli lei dette primitive kjøretøyet og ville lære å sykle på ”ordentlig” syssel. Den eneste muligheten jeg hadde var å låne sykkelen til min søster. Som rimelig kunne være var hun ikke særlig begeistret for å låne bort sykkelen til meg for at jeg skulle drive ”øvelseskjøring” med den. Etter en del mas fra min side var hun likevel så snill at jeg fikk låne sykkelen for å trene på gårdsplassen. Som nevnt var

sykkelen ganske tung, og vanskelig å håndtere for en smågutt. Når jeg skulle prøve å stå på pedalene når sykkelen trillet sakte utfor en liten helling, mistet jeg balansen og deiset i grasbakken sammen med sykkelen.

Merkelig nok tok verken sykkelen eller jeg noen skade av det, men det var ganske rimelig at min søster ikke var særlig begeistret over måten jeg behandlet sykkelen hennes på. Etter hvert gikk det imidlertid bedre, og så kom den dagen at jeg kunne stå på pedalene og holde balansen mens sykkelen trillet. Det syntes jeg var et stort framskritt, og jeg følte meg nok litt kry da.

Det neste var at jeg kunne greie å holde balansen samtidig som jeg stod og tråkket. Da jeg greide det, følte jeg meg virkelig ovenpå. Nå varte det ikke lenge før jeg med forsiktighet virkelig greide å sykle rundt på gårdsplassen. For meg var dette både morsomt og spennende, og det var også en både rar og uvirkelig følelse å kunne balansere på to hjul. Jeg var jo for kort i bena til å kunne sitte på setet, selv i laveste stilling, derfor ble det ganske anstrengende å stå slik og sykle, så det ble ikke lange turene jeg tok. Det ble ikke lenger enn til stasjonen for å hente posten, eller et ærend i butikken i blant.

Å sykle var ikke ufarlig

En gang jeg syklet utover alléen for å hente posten, fikk jeg av en eller annen grunn ikke navbremsen til å virke. Veien er jo ganske bratt, og sykkelen begynte å trille fortere og fortere, og håndbremsen til forhjulet fikk jeg i forfjamselsen heller ikke til å virke som den skulle. Farten bare øket, og det bar for full fart mot Trondheimsveien som krysset nedenfor. Den gang var det ganske lenge mellom hver bil som passerte, og godt var det, for i løpet av sekunder var jeg der nede og krysset veien. I stor fart bar det over den og ned i veiskråningen på den andre siden. Det hele gikk så fort at jeg visste ikke av før jeg lå i veirenna i bunnen av skråningen sammen med sykkelen. Merkelig nok kom verken sykkelen eller jeg til skade, men jeg fikk en støkk i meg da en bil passerte like etterpå. Jeg forstod da hvor heldig jeg hadde vært som hadde unngått kollisjon med den. Litt mørbanket ble jeg nok her og der, men jeg ble mer både skamfull og lei meg for det som hadde hendt. Sykkelen var

som nevnt solid. Den var like hel, og det syntes ikke noe på den at turen endte i grøfta. Den ”utforkjøringen” fortalte jeg ikke om til noen, og har aldri gjort det siden heller. Det var heldigvis ingen som så den dumme reisa jeg gjorde.

I midten av 1930-årene kjøpte far en ny ”Ideal” sykkel, og jeg fikk overta hans ”Selby” sykkel som var nokså gammel og velbrukt. En dag vinteren etter var jeg ute og syklet på tungt føre med kram snø og ubrøytet vei. Det gikk veldig tungt å komme fram, og jeg måtte stå og trå. Da røk plutselig røret i ramma over krenken, og det var bare å komme seg til sykkelverkstedet fortest mulig. Jeg måtte kjøpe ny ramme med forgaffel og krenk med pedalarmer, og det gjorde jeg hos sykkelmaker Borgen på Kløfta. Så ble hjulene, sykkelkjedet, styret, setet, skjermer, pedaler og bagasjebrett flyttet over og montert på den nye ramma. Dermed hadde jeg faktisk fått nesten ny sykkel. Dette var i februar 1936, og hele operasjonen med ny ramme og all overflytting og montering av de gamle delene kom på i alt 45 kroner. En utrolig pris i dag.

Selv om jeg aldri skrev det ned, husker jeg nummeret på den nye ramma ennå. Nummeret var 107995, et nummer som jeg syntes var lett å huske.

Jeg brukte den sykkelen til og fra arbeidet på Kløfta i fire år, og våren 1940 var dekket på forhjulet så slitt at det trengtes et nytt. Om ettermiddagen 8. april var jeg innom sykkelmakeren og fikk montert på nytt dekk, og det var jo svært beleilig. Dagen etter var det krig, og da ble det ikke lett å få tak i gummi til sykkelen. Jeg syklet veldig mye, særlig under krigen, og hadde utrolig mye nytte og glede av den gamle sykkelen.

Da jeg for 40 år siden flyttet til Strømmen, hadde jeg sykkelen med, men brukte den ganske lite her. Den stod så å si ubrukt i flere år, og var i grunnen bare i veien. Til slutt ble den skrotet. Og dermed var historien slutt for en gammel sykkel som var til uvurderlig nytte for meg gjennom mange år.

Sykkelturisme

I siste halvdel av 1920-åra begynte det å bli ganske mange sykkelturnister langs Trondheimsveien. Det var svært få som hadde

motorsykkel, langt mindre bil. Skulle de komme seg på tur, var det bare å sykle. Det var mest ungdom som dro på sykkelturn, både jenter og gutter, men det kunne også være velvoksne folk. Jeg husker godt hvordan de slet og syklet oppover veien gjennom eiendommen hjemme med stor og tung bagasje. Ofte var det mye løs grus og noe pukkestein på veien, ved siden av at det var både huller og ”vaskebrett”.

Etter hvert som tiden gikk, øket det på med denne syklingen, og under krigen var trafikken svært stor. Det var jo ikke mulig å kjøre bil, og mange byfolk syklet utover på landsbygda for om mulig skaffe seg litt mat hos slekt og venner. Når det nevnes, må det føyes til at det kunne være vanskelig nok å få tak i noe, og siden få det med seg til byen igjen.

Tyskerne hadde liten eller ingen interesse av å stoppe og kontrollere sykklister på vei hjem til Oslo søndag kveld. Det var det norske, det vil si nazistiske statspolitiet, som med stor nidkjærhet kontrollerte bagasjen til sine egne landsmenn. Fant de noen matvarer, som var ”ulovlige”, tok de det uten videre fra dem. Det smakte nok sikkert godt for dem som tok de stakkars matvarene som en sulten og sliten syklist hadde syklet mange mil for å få tak i.

Jeg hørte om en som hadde vært langt oppover på landsbygda og vært så heldig å få tak i en flaske fløte. Glad og fornøyd syklet han hjemover mot Oslo søndag kveld, og gledet seg til å fortelle familien hvor heldig han hadde vært. Han gledet seg dessverre for tidlig. Da han kom til Gjelleråsen, der veiene fra Eidsvoll og Hadeland møtes, 15 km fra Oslo, tok gleden brått slutt. Der ble han stoppet av en norsk statspolitimann med Quislings forhatte solmerke på lue og overarm. Der hadde han valgt et lurt strategisk punkt for sin usle kontroll, for det veidelet var det mange som måtte passere på veien hjem mot Oslo og omegn. Da mannen med fløteflaska kom dit, ble han naturligvis stoppet av den ”bolde” statspolitimannen. Han hadde bandolær med revolver, og høye, sorte, blankpussede støvler på tysk vis og forakt i blikket overfor sine egne landsmenn. Han følte seg sikkert som en stor og mektig mann, noe han dessverre i virkeligheten også var. Han fant

naturligvis også fløteflaska og tok den med det samme. I stedet for å ta vare på fløten, noe han merkelig nok ikke gjorde, tok han korken av flaska og tømte innholdet i veirenna. Synlig stolt av sin ”bragd”, ga han vår venn en streng advarsel og reprimande, med beskjed om at dette ikke måtte gjenta seg, for da ville han ikke slippe unna så lett. Han fikk nå lov til å sykle videre uten fløte. Det er vel ikke vanskelig å tenke seg hvilke følelser han hadde da han måtte sykle videre hjemover, like tomhendt som da han dro av sted om morgenen.

Det var nok mange som ble utsatt for den samme ergerlige opplevelsen, og det var ikke rart at de norske nazistene ble forhatt. Andre kunne være så heldige at de fikk med seg matvarene de hadde fått tak i hjem, til glede for seg selv og familien. Det er forståelig at vi ventet på at krigen og naziveldet skulle ta slutt.

En haiketur med sykkel

Så tilbake til første halvdel av 1930-årene. Som nevnt var det mange som syklet på ferietur, og mange av dem hadde både stor og tung bagasje med seg på sykkelen. Det hendte ikke sjelden at unge jenter ble plukket opp langs veien av lastebilsjåførere, som lot dem få sitte på et stykke. Det var de sikkert glade for, og da fikk de hvile beina litt. Mer sjelden var det vel at unge gutter ble tilbudt skyss, men det forekom, det også. Jeg hørte i hvert fall om en gang, og han som fikk sitte på, fikk en biltur han sent glemte. Han syklet på tur alene oppover Trondheimsveien, og hadde ganske tung bagasje. Oppe på Romerike et sted, kom en lastebil i samme retning, og stoppet ved siden av han. Sjåføren spurte om han ville sitte på, og det ville gutten gjerne. Han lempet sykkelen inn i bilen, hvor det luktet sterkt av fisk. Han kom seg inn i førerhuset, hvor det foruten sjåføren, satt en mann til.

Gutten var sliten etter syklingen, og var til å begynne med veldig glad for at han fikk sitte på og hvile beina sine. Gleden varte ikke lenge, for han merket at sjåføren kjørte både fort og vinglete, og han forsto snart at han var ”snyden” full. Sidemannen og han snakket litt sammen, og han forsto at de var fra Møre og hadde vært i Oslo med fisk. Nå var de altså på hjemtur, og sjåføren fikk beskjed av

ledsageren sin om at de ikke ville rekke vinmonopolet på Hamar likevel, for det nærmet seg stengetid. Derfor var det heller ikke nødvendig å kjøre så fort, for han følte seg kanskje ikke helt trygg på kjøringen til kameraten han heller. Vi rekker det ikke allikevel. Da svarte sjåføren ganske krast og bestemt som bare en møring kan det: ”Rekker me det inkje? Me ska rekkja det.” og han satte opp farten enda mer. Gutten, som hadde fått sitte på, var livredd og ventet på at bilen når som helst skulle kjøre av veien, og i den fæle farten tenkte han seg hva som da kunne hende. Han lukket øynene og satt bare rolig, for han kunne jo ikke få gjort noe annet. Han tenkte uvilkårlig på foreldrene og søsknene sine, venner og bekjente, og begynte i tankene å ta avskjed med samtlige. Han hadde liten tro på at han noen gang skulle få se dem igjen, og angret bittert på at han hadde tatt imot tilbudet om skyss. Som ved et under, kom de fram til Hamar med både bilen og seg selv like hele, og stoppet utenfor polet der. Gutten kom seg ut av bilen fortest mulig, takket for skyssen, tok sykkelen og bagasjen sin og ruslet et stykke bortover halvt i ørske. Da fikk han se en benk som sto der og satte seg ned for å hvile ut og ”komme til hektene” igjen. Den ville ferden hadde tatt på, men det hadde tross alt gått bra, og han var glad for at han var i live. Om de to andre rakk å komme inn på vinmonopolet for å få kjøpt mer brennevin, vet jeg ikke. Det greide seg sikkert med det de hadde. Det var vanligvis lite promillekontroll den gang, og det kunne denne sjåføren være glad for.

Kristian Lieungh

I neste nummer av Sørumspeilet vil Kristian Lieungh fortelle om sin store interesse for biler. Og for dem som tror at Kristian Lieungh er et slags perpetuum mobile som bare vil fortsette i all evighet, kan vi forsikre at serien kun omfatter 72 artikler. Det vil si at i 2011 vil du etter all sannsynlighet ikke kunne lese Kristian Lieunghs erindringer i Sørumspeilet lenger. Men fortvil ikke! Du kan kjøpe boka ”Minner fra Frogner”, som historielaget har utgitt, og som i tillegg til teksten også har mange flotte bilder.

Red.

Rusleturen i Sårkroken

Rusleturen til Blaker og Sårum historielag i Sårkroken 19. juni startet fra Vårneberg gamle skole med 18-20 deltakere og med Leif Mathisen godt assistert av Trygve Sårther som kjentfolk. Sårkroken omfatter Vårneberg, Vårner ned til Sårtern og Egnergarda i nord mot Ullensakergrensen. Dette området ligger ganske hørgt og derfor mindre utsatt for frost om hørsten, så her var som oftest kornet spiredyktig. Herav navnet Sårkroken.

Først fortalte Leif litt om den organiserte opplåringa av lese- og skrivekunsten. I 1736 blei konfirmasjonen innført (gjenta dåpslørftet), og for at så kunne skje, måtte en helst kunne lese, så fra 1739 kom etter hvert omgangsskolene i gang etter påbud fra styresmaktene. Da kom unga i grenda sammen på garda der det var plass, gjerne å kjøkkenet, der omgangslåreren holdt skole. Dette gikk jo som en skjønner på omgang. I 1860-1865 blei det i Sårum bygd 8 nye skoler, deriblant Vårneberg, så en kan jo gjøre seg noen tanker om satsing på skolen før og nå.

Vi startet på rundturen, og ved vegskillet fylkesvegen – Vårneberg heter det fortsatt Teie. Dette var en plass under Vårneberg, var sjørleid ei tid, men kom seinere tilbake til Vårneberg. Teie forbinder vi også med en plass der krøttera blir samlet fra hamnehagan for mjørking.

Vårneberg består i dag av tre gardar: Sørarn, Norgarn og Framme. Navnet Vårneberg var opprinnelig Berg, og var i sin tid krongods. Fra gammelt av lå de tre garda i ei klynge der Framme ligger nå, ut på hørghda mot Vårnerbekken. Dette var hovedbørlet. Etter hvert blei dom to andre garda flyttet og bygd opp igjen som Sørarn og Norgarn.

Navnet Framme var av og til brukt på Romerike. Når noen spurte om veggen til et sted eller en gard, kunne svaret ofte være: ”det ligger der framme”. Det var noen plasser på Vårnebergs område øst for hovedvegen. Husa på disse plassene er borte, men navna er igjen. Vi hadde Øiset og Hesthagan lengst nord ved hovedvegen.

Oppunder årskanten Tittut og Smettin. Tittut er oppdyrket og Smettin er grodd igjen med skog og kratt. Ved Laurud, som ligger mot veggen til Grindbakken/Børhler, lå det en dam som forsynte området med vann før det kommunale vatnet kom.

Over dalen med Vårnerbekken kom vi fram til gardstunet på Vårner. Her ligger fem gardar ganske tett. Det er Norstua og Sørstua (store Vårner). Litt pussig er at Norstua ligger sør for veggen og Sørstua nord for veggen mot Vårneberg. Store Vårner var i sin tid krongods – i tillegg til at kirken (Drognas kirke i Nes) eide deler av Vårnergarda, fikk i 1384 Jon Marsteinson på Sudrheim kjøpt jord på Vårner. Denne delen blei overført til kongen da Sudrheimsårta døde ut i 1599. I 1940 brant låven på store Vårner, men blei raskt bygd opp igjen. Plassen Transbråtan og Teppa (engstykke) lengst syd på Vårnerområdet lå under store Vårner i likhet med Stubberud noe nærmere Vårner.

Ytterst på sletta ned mot Rørnua og Sårterngarda ligger Flaen. Navnet kommer av flae, slette. Inntil 1830 var det en gard, blei da delt i to gardar. Før 1737 var Oslo Hospital eier av Flaen. Disse to garda kaller hverandre gjensidig for Arstun, men mellom naboer heter det Nerflaen og Øverflaen.

Sårteren er i dag to gardar, Sørarn og Norgarn, men var før en gard i kronens eie etter at Sudrheimsårta, som også var eier av Sårum, gikk ut. Alt i 1698 blei garden sjørleid som den første garden i Sårkroken. Sørarn blei i slutten på 1800-tallet delt i to med Arstun liggende rett syd for Norgarn. Dette bruket ble først på 1900-tallet slått sammen med Sørarn igjen. Her bodde Kari Kandissukker. Når unga i grannelaget gjorde henne noen tjenester, vanket det kandis-sukker som belønning. Lengst nord oppmed Rørnua lå lensmannsplassen Tangen. Rett over elva fra Sårteren ligger Hofskelrud og Kvennenga i Ullensaker, som en tid tilhørte Sårum.

På veg tilbake fra Vårner svingte vi nordover mot Lille Vårner, som på 1600-tallet ble kalt Vårner ødegard. Denne garden blei lenge på folkemunne kalt Snekkern, da

det hadde bodd en snekker der. Dette navnet blir ikke brukt i dag.

Vi fortsatte så Dalsgutua til Dalsmo framme ved fylkesvegen. Dalsgutua var trolig en del av den gamle ferdselsvegen fra Sørumsdal til Ullensaker. Navnet kom av at den gikk forbi bruket Dalen. Dalen var husmannsplass under Prestegarden, og på 1800-tallet var det tre, kanskje fire plasser i Dalen som etter hvert ble sjøleie.

Øst for fylkesvegen ligger Nordal tett ved veien og Øvrefjellet og Nedrefjellet oppunder åsen. På slutten av 1900-tallet blei garda Fjellet, Dalen og Dalsmo slått sammen, og er i dag den største driftsenheten av den gamle Prestegardsjorda i Såkroken. Eieren her forpakter også Nordal. Folk på disse plassene hadde arbeidsplikt på Prestegarden.

Nede igjen på gamleskolen tok vi fram nistematen og kaffin, mens Trygve fortalte om skolegang og skolen før i tida.

Kaare Svarstad

Lederens spalte

ÅPEN DAG PÅ SLORA MØLLE holder Blaker og Sørumsdal historielag den 20. og 21. september fra klokka 12:00 til 16:00. Historielaget ønsker alle velkommen som vil se mølla både ute og inne. Særlig ønsker vi velkommen til dere som har noe å fortelle om mølla, eller som har fotografier som historielaget kan få kopiere. Og meld deg gjerne på som ressursperson for å bidra til å få mølla tilbake til slik den en gang var. Vårt mål er at Slora mølle igjen skal bli et kjærsted for unge og gamle i Blaker og Sørumsdal. Historielaget vil samtidig holde dugnad der oppgavene blir å sikre turbiner og rør for vinteren, sortere og systematisere løse gjenstander i mølla og rydde ute-området.

Dag Winding-Sørensen

Henrik Wergeland og etableringen av sogneselskaper

I år er det 200 år siden Henrik Wergeland ble født, og jubiléet har kastet nytt lys på denne mangfoldige dikteren som døde bare 37 år gammel. I forrige nummer av Sørumsdal Speilet skrev vi om hans arbeid for å etablere almueboksamlinger. Her skal vi fokusere på det andre heftet i "For Almuen"-serien, som handlet om å etablere sogneselskaper tilsluttet Det Kongelige Selskab for Norges Vel.

Som vi fortalte i forrige artikkel, ble det første heftet i "For Almuen"-serien bekostet trykket av Det Kongelige Selskab for Norges Vel. Da selskapets preses fikk seg forelagt manuskriptet til "Opmuntring til at danne Sogneselskaper, forbundne med det Kongelige Selskab for Norges Vel", syntes han skriftet inneholdt "en skjult politisk Plan" som selskapet ikke ville støtte. Trykkingen av det andre heftet "For Almuen" måtte derfor Wergeland bekoste sjøl.

Den gode og den dårlige stat

Wergeland gjør innledningsvis i skriftet en distinksjon mellom staten slik vi kunne oppfatte den i Norge og staten slik den kjennes fra ulike "Voldsherredømme". "Kun den Dovne og den Fordærvede vil ikke vide af at "Stat", og "et Samfund for det hele Lands Vel", skal betyde det samme. Hiin seer i Staten kun Opfødersken, Denne Tugtersken, som man maae hevne sig paa ved List eller Vold. Men den Retsindige, den kloge Arbeidende, ja ham er dette Begreb af Stat, dette navn på hans egen Stat det elskeligste han hører, ligesom Friheden og den christelige Broderkjærlighed aande deri, hvorimod "Stat", hvor hint begreb ikke passe, hvor Voldsherredømme, eller (*som oftest det Samme*) Eneherredømme, Kaster Enerettigheder og andre menneskeheds værste Plager herske, hvor Ingen tør virke frit for det Heles Bedste, ofte er iiskoldt, forhadet Begreb."

Wergeland beskriver så hvordan "Almeenaanden" vil utvikle seg i et idealsamfunn: *"hvormeget friere maa da ikke en Almeenaand leve, hvormeget herligere maa den da ikke udspænde sig, hvor den saa at sige har det fuldkomneste, fuldt udviklede Legeme at aande i: et heelt, frit Folk at røre sig i, hvor de fornuftige Gjæringer ikke kjende nogen Tvang, hvor een eller flere Magthaveres Luner eller Love ikke indknibe Veien for nogen fornuftig Virken, ja ikke for nogensomhelst, naar den ikke er Forbrydelse, men hvor Lovene meget mere opfordre en Almeenaand til at vise sig i sit fuldeste Liv, ja hvor Forfatningen opfordrer Borgerne til at gjøre Selv alt det Meget til Statens Bedste, den ikke overlod Regjeringen Magten til at gjøre: i en saadan Stat, i en som vor – Alstyreren være priset! – hvor Alt opfordrer Alle til at hylde hine Almeenaandens Tegn-ord: "tænk paa Fædrelandets Bedste i al din Daad, til at gjøre hele Staten eenstydig med "et Samfund for Norges Vel?"*

Sogneselskapets oppgaver

Hva skal så de nye sogneselskapene drive med – bortsett fra almueboksamlinger? Henrik Wergeland viser at han har en rekke idéer til hva sogneselskapene kan drive med: "Lader oss fremsætte nogle Gjenstande for disse vore forenede Indsigters og Kræfters Virken! Saaledes kan Sogneselskabet overveie f.Ex. om nogen Slags Avl kunde drives i Sognet med Fordeel, som hidtil enten var ubekjendt (For eksempel Krapodens, som vist i mange Egne kunde dyrkes, Mais o.fl. desl., om hvilke man vorder underrettet) eller forsømt (f.Ex. Bie-avl, Frugt-, Humle-, Hamp-, Faareavl, Foderurters og Rødders Avl o.fl. desl.) – om allehaande Redskabers Forbedring, - om de Priser, der bør gjælde i og for Sognet for dets Varer – om Magazinets, om Tjenestetyendets Anliggender (f.Ex. Løn, Opsigt med dets Vandel) – om mulig Oprettelse af Arbeids-Anstalter (f.Ex. for Løsgjængere og Fattige, hvor da Bygdens Uld- og Hør-varer fik Anvendelse) – om Auctioner over Avling – om en Sparebank

kan opprettes i Sognet, eller for flere Sogne – om en Nationaldragt skal antages (hvilket ikke er uviktig i oeconomic Henseende) – om Kirkernes Forfatning – om det ei skulde være værdt, at efterligne udenlandske patriotiske Samfund i Overenskomst om Indskrænkelse eller Afskaffelse af visse Overdaadsting – om Veie, Broer – om Brænderier – om Jagtens fornuftige Indskrænkning i de nyttige Dyrs Yngletid, om Klapjagter mod Udyr – om Valg – om saa store fælles Opryddelser i Skov og Myr, at enkelt Mand ei kan bestride dem – om Vands Af- eller Hen-ledelse – om Sundheden (f.Ex. at et Par Bygder lønnede Læge alene, saa man undgaaer, hva der ofte nu kan hænde, at faa Døden i Huset før man kan faae Lægen der) – om almene Besparelser – om fælleds Andragender, f.Ex til Stortinget – om Haandværkers Huus- og Konst-flidens Ophjælpelse, Belønninger for udmærkede Arbeider – om Almindingers Behandling – Farverier – Havnevæsen – om Skov og Tørvemoser, Steengjærder o.s.v. – om ved Gilder, hvor der spilles om Pænge, en vis Deel eller hele Vindingen skal gaae til Sogneselskabets eller annen særskilt nyttig Kasse – om Steenbrud, Kalkbrænderier, Malmanviisninger, Farveplanter i Mængde, Træplantninger, Fiskerier skulle være at benytte, og alle disse utallige Gjenstande af Vigtighed for den Opmærksomme, og ofte af største Fordeel for det hele Sogn, naar dets Beboere blot fandt det værdt at lægge Hoveder og Hænder sammen."

Sørum sogneselskap

Det sogneselskapet som ble dannet i Sørum i 1831 etablerte i tillegg til et bibliotek også kornmagasiner. Magasinets oppgave var å komme "Korntrængende i Præstegjeldet" til hjelp ved utlån fra beholdningen mot en rente i korn.

Johan Garder forteller om sogneselskapets kornmagasiner i "Sørum herred bind II" utgitt i 1961. Og han undrer seg over at virksomheten ikke varte mer enn en periode på tjue år, fra 1830 til 1850. "De fleste som hører kornmagasinene omtalt uten å kjenne deres historie, får gjerne den

oppfatning at de har en århundrelang tradisjon i landet vårt,” konkluderer Garder.

Årsaken skyldes i følge Garder problemer med å inndrive tilbakebetalingen med renter. Da den iherdige pastor Heltberg sluttet som medlem av sogneselskapet, og formannskapet med sogneselskapets godkjenning ettergav omtrent alle restanser, ble mange innskyttere engstelige og vedtok å redde det som reddes kunne ved en realisasjon. Kapitalen ville medlemmene bruke til kjøp av orgel i Sørums kirke, og lønn til organist.

I likhet med ideene i Henrik Wergelands skrift gikk en også i Sørums inn for en rekke sosiale oppgaver, samt fremme av jordbruk og husflid. §1 i selskapets lover ble formulert slik: ”Da Selskabets Øiemed i Alminelighed er i enhver Henseende at virke til Sognets Gavn, saavel med Hensyn til Agerdyrkning som Husflid, og Medbestyrerne maa forudsættes bedre bekendt i deres mer indskrænkede Districter saavel med Enkelte af sammes Gaardparter, der kunde modtage Forbedring, som med de hensigtsmessigste Opmuntringer, som fra Selskabet kunde udgaa til Husflidens Fremme, samt de Jordbrugere eller andre Individder, som kunde ansees at fortjene Selskabets Opmærksomhed, har Medbestyrerne i saadanne Tilfælde derom at meddele Anmeldelse til Veiledning.”

En kjøpte inn en kornrensemaskin, en kultivator og to potetthypeploger. Det ble også laget oversikt over hvilke redskaper selskapet anbefalte og adresse på kommisjonærer i Kristiania hvor de kunne kjøpes. Det ble skaffet to sauer av utenlandsk rase, og grasfrø ble delt ut gratis til trengende husmenn.

17-årige Ellen Karine Pedersdatter Sennerud ble opptatt som elev i veving ved Eugenias stiftelse, og sogneselskapet betalte oppholdet. Thorer Martinussen på Øst-Bingen ble sendt til Kristiania som gartnerlærling. Begge disse initiativene sprang ut fra aktiviteten til Akershus Landhusholdningsselskab. I 1836 ble Christopher Olsen Asak tildelt en premie på 10 spd. for ”Jords Oprydning”.

Sommeren 1835 ble det på Sørums prestegård foretatt en premieutdeling for lang og tro tjeneste, for dyktighet i jern- og trearbeid og for den største husflid i veving. Fire personer, to menn og to kvinner, mottok hver sin sølvskje med inskripsjon. Egentlig var det utpekt seks kandidater, men sogneselskapets økonomi tilsa ikke innkjøp av mer enn fire skjeer. Kandidatene ”husbønder” kom da selskapet til hjelp og betalte hver sin skje.

Særlig i selskapets første, entusiastiske periode kan det synes som om det knapt var grenser for hva medlemmene trodde at sogneselskapet kunne utrette. Det ble enstemmig vedtatt å innskrenke feiringen av bryllup, barsel og begravelser til maksimum ett døgn. Samtidig skulle de såkalte *skålpenger* avskaffes.

Manglende kontingentinnbetaling, dårlig oppslutning om møtene og problemer med å få valgt tillitsmenn førte til oppløsning av Sørums sogneselskap i 1848. Da hadde også det lovbestemte formannskapet overtatt mange av oppgavene. Formenn var prost P.W. Juell 1831-36, pastor Mathias Sommerfelt Heltberg 1837-39, lensmann Wennevold 1840-44, lensmann Carl Johan Johnsen 1844-46, proprietær Rasmus Heyerdahl 1845-47 og Jakob Gulbrandsen Asak og sogneprest Søren Schive det siste året.

Svein Sandnes

Nordisk bibliotekuke

Det årlige arrangementet, som er Nordens største høytlesningsarrangement går av stabelen fra 10. til 16. november. Biblioteket i Sørums vil i samarbeid med Foreningen Norden i Sørums arrangere en dagstur til Selma Lagerlöfs Mårbacka. Vi oppfordrer alle interesserte til å melde seg på til Biblioteket på telefon 63 82 53 68.

For øvrig er årets tema i Nordisk bibliotekuke ”Kjærlighet til Norden”. Årets tekst for voksne er skrevet spesielt for Nordisk bibliotekuke av den finske forfatteren Eeva Klipi og heter ”En skumringsstund i november 2008”.